

Ordene som falt etter 22. juli har både samlet og splittet oss. De har også forandret oss, mener retorikk-ekspertene Kjell Terje Ringdal og Jens E. Kjeldsen.

Ordene som beveget oss

ORD ETTER 22. JULI

CATHRINE ELNAN

Kjell Terje Ringdal tror retorikken etter 22. juli vil bane vei for en ny språklig kultur i Norge.

Ringdal har 20 års erfaring fra informasjonsbransjen, mastergrad i retorikk og massekommunikasjon og har forfattet flere bøker om kommunikasjon.

– Jeg tror vi står overfor en ny, norsk retorkkultur. Politikerne viser en større vilje til å bruke begreper som ligger nærmere sør-europeisk og amerikansk kultur, hvor språket er mer fylt av patos, sier han.

Kommunikasjons- og retorikkexpert Kjell Terje Ringdal.

Ringdal nevner **Arbeiderpartiets juvel** som et eksempel. Jonas Gahr Støre valgte dette uttrykket da han skulle beskrive AUF i den opphetede debatten mellom ham selv og Fremskrittspartiets nestleder, Per Sandberg, i Stortingets spørretime 23. november.

Metaforer og følelsesladde ord har tidligere ligget langt fra den norske, språklige rasjonalitetskulturen. Nå har de fått en større plass innenfor den offentlige retorikken.

– Etter 22. juli ser vi et samlet politisk miljø som er i stand til å

heve seg over den tørre, politiske språkbruken. Retorikken har fått en varmere form, men uten at vi har mistet den politiske kjernen, sier retorikkexperten.

Vil ta tid

Jens E. Kjeldsen, professor i retorikk og visuell kommunikasjon ved Universitetet i Bergen, har tidligere skrevet flere bøker om politisk retorikk.

I boken *Virkosomme ord* har han sammen med kollega Anders Johansen kommentert og analysert norske politiske taler fra 1814 til 2005. Kjeldsen tror det vil ta lang tid før vi ser tegn til en reell endring i den politiske retorikken.

– Kanskje ser vi begynnelsen på en endret stil allerede nå, men det kan vi ikke vite for sikkert før om fem til ti år. Retorikken er alltid situasjonsbetenget. Det tar lang tid før man ser varige endringer, sier Kjeldsen, som tidligere har jobbet som kommunikasjonsrådgiver for Jens Stoltenberg.

Følelsesladde ord

Begge retorikkexpertene peker på de emosjonelle ordene som ble brukt i den sjokkerte fasen etter terrorangrepene.

Håp, fortvilelse, tomhet, sorg og tap. Friheten, frykten, toleransen og åpenheten.

Det var mange følelsesladde ord, gjerne brukt i bestemt form. Retorikken etter terrorangrepene fikk oss til å erkjenne hva som hadde skjedd, forklarer Kjell Terje Ringdal.

– Det ble brukt mange sorgtungte ord. Meningen med ordene i

denne sammenhengen er å erkjenne, å kunne ta inn over seg det tragiske som har skjedd og deretter å gå videre, sier han.

Språkbruken ble som en katalysator for følelsene.

– Retorikken er en fremkallingsvæske for sorgen. Man må helle noe på følelsene, for å få dem til å sette seg. Det blir ordene som fremkaller, samler og systematiserer følelsene våre.

Terapeutisk effekt

Ringdal trekker frem noen av Stoltenbergs taler som eksempler.

Som da Stoltenberg nevnte to av sine døde kolleger under minnegudstjenesten i Oslo domkirke 24. juli:

Jeg kjente flere. En av dem var Monica. I rundt 20 år jobbet hun på Utøya. For mange av oss var hun Utøya. Nå er hun død. Skutt og drept mens hun skapte omsorg og trygghet for ungdom fra hele landet.

– Han trakk frem et helt konkret navn og sa at hun var skutt, drept og død. På en klinisk måte viste statsministeren frem, med all sin gru, hvordan dette mennesket nå var borte. Det var en usedvanlig klarhet i talen. Dette hadde en terapeutisk effekt på nasjonen, som på den måten fikk frem grusomheten i hendelsene, sier Ringdal.

Jens E. Kjeldsen, professor i retorikk og visuell kommunikasjon.

Uunngåelig konfrontasjon

Nå er de emosjonelle ordene erstattet med mer formelle og prinsipielle ord, som **ansvar, beredskap og ressurser**.

I tiden etter 22. juli er det Fremskrittspartiet som har vært den ivrigste forkjemperen for å få en debatt som er mer preget av formalia enn følelser, mener Ringdal.

– Først prøvde Carl I. Hagen seg, da han tre uker etter terrorhandlingene sa at politiet burde begrense etterforskningen. Men den definitive overgangen kom 23. november da Per Sandberg (Frp) anklaget Arbeiderpartiet for å ha spilt offer etter 22. juli.

Ringdal mener at denne konfrontasjonen var nødt til å komme, men at det skjedde på en uheldig måte.

– Jeg tror Per Sandberg skjønte at han traff et punkt litt tidlig. Han skulle nok gjerne ha hatt det usagt. Samtidig er det interessant som et slags tidsskille. Det ble mer plass til den sunne, politiske uenigheten hvor frontene møtes.

Konflikt som forener oss

Jens E. Kjeldsen, professor i retorikk ved Universitetet i Bergen, mener vi bør verdsette konflikten og konfrontasjonene. Også de som knytter seg til sommerens terrorangrep.

– Det som har knyttet Norge sammen, er alle konfliktene vi har delt. Kvinnene har kjempet for sine rettigheter, det samme har samene og andre etniske minoriteter. Hele nasjonen er bundet sammen på grunn av kontroverser og konflikter. Det er viktig

å huske på: Konflikter ikke bare noe som skiller oss, de er også noe som binder oss sammen.

Debatt om debatten

Derfor mener Kjeldsen at diskusjonen om ytringsansvar ofte er lite konstruktiv.

– Det er dypt problematisk og paradoksalt at noen i landsdekkende medier bruker knebling av ytringsfriheten som et argument i en politisk diskusjon. Da går det ikke an å være uenig, hele debatten går i stå. Uenighet er veien til et bedre samfunn, hvis jeg skal si det litt pompøst.

Etter 22. juli har blant annet Eskil Pedersen brukt uttrykket **ytringsansvar**. AUF-lederen mente at Fremskrittspartiet måtte ta ansvar for hatske holdninger i innvandringsdebatten.

Siden har vi også hatt en debatt om debatten – om hvilke ord og uttrykk som er legitime å bruke i det offentlige ordskiftet.

Lite substans

Kjeldsen mener dette er en avsporing. Professoren, som opprinnelig er fra Danmark, viser til sitt hjemland, hvor de har hatt en lignende debatt.

– Hvis du vil se hva som kommer ut av debatten om debatten, er det bare å se til Danmark. Der har de hatt debatt om debatten om debatten, noe som høres ut som parodi. Det kom ikke så mye ut det, annet enn kritikk mot enkeltpersoner og en lite substansiell debatt om saken selv, sier Kjeldsen.

cathrine.elnan@aftenposten.no

Tause ritualer når ord ikke strekker til

Kort tid etter 22. juli dannet det seg en seng av blomster og håndskrevne minnekort utenfor steder som Oslo domkirke og den blå steinen i Bergen. Vi har hatt rosetog, nasjonale sørgemarkeringer og minnegudstjenester.

Sosiolog Olaf Aagedal, forsker ved Stiftelsen Kirkeforskning (KIFO), har undersøkt ritualenes og Kirkens betydning etter 22. juli.

– Hva er det ritualene uttaler som språket ikke kan?

– Jeg betrakter dette som en ordløs tale. Under slike ekstreme hendelser snakker vi ofte om at ord ikke strekker til. Det mest slående eksempelet er ritualet med ett minuts stillhet. Å tenne lys eller leg-

ge ned blomster er også en taus tale som kan virke veldig samlende, fordi vi kan legge ulike betydninger ned i de samme handlingene.

– Har vi sett en lignende rituell mobilisering?

– Det er mange paralleller mellom det som skjedde etter 22. juli og det som fant sted på Slottplassen i 1991 da kong Olav døde. Da

Forsker Olaf Aagedal mener vi har flere nasjonale ritualer enn før. FOTO: MARIANNE TORP

var det fullt av minneord og barnetegninger. Kong Olav døde på vinteren, og da var levende lys i snøen et effektivt uttrykk. Terrorhandlingene skjedde midt på sommeren, da var blomster bedre egnet som et symbol.

– Hvorfor blir ritualene viktige for oss i en slik situasjon?

– Jeg tror at voldsomme hendelser, og fjernsynets formidling av våre rituelle svar på disse, virker veldig forsterkende på uttrykksformene. TV-bildene av blomsterhavet foran Oslo domkirke trekker folk til stedet, slik at de selv kan delta. Det har trolig blitt mer av nasjonale ritualer i offentligheten. Forestillingen om at dette

kun regnes som en katolsk skikk, er svekket. Vi har kvittet oss med allergien mot slike ritualer.

– Hvorfor blir det stadig flere nasjonale ritualer i offentligheten?

– Man kan spekulere på om det er en motreaksjon på den økte individualiseringen i samfunnet. Vi ser verdier av å ha kollektive sorguttrykk. Det er også en internasjonal tendens. Blomstene i Oslo sentrum ligner på blomsterhavet i London da prinsesse Diana døde. Man lærer nye måter å gå sammen på, og finner symboler som vi tar med oss inn i nye situasjoner. Det er rosetogene og ritualene etter 22. juli et eksempel på.

– Hvorfor fikk Oslo domkirke en så sentral posisjon?

– Det er noe man kan undre seg over. Kirken har en sentral plass når det gjelder tolkning og ritualisering av død: Ni av ti begravet i kirken. I tiden etter 22. juli var det nok også en del praktiske forhold som spilte inn. Store deler av Oslo sentrum ble sperret av på grunn av ødeleggelsene i og rundt Regjeringskvartalet. Derfor måtte man legge blomster og lys andre steder i byen. Da Oslo domkirke åpnet for lystening inne tidlig 23. juli og la til rette for blomster og lystening ute, ble dette et egnet samlingssted.

cathrine.elnan@aftenposten.no